

הרב יהושע י' נויבירט
הרב אביגדור נבנצל
הרב מרדכי הלפרין

קיצוב זמן במכשירי הנשמה – שו"ת

בס"ד, כ"ד בחשוון תשס"ב

לכבוד מו"ר
הגאון הר"ר יהושע נויבירט שליט"א
הגאון הר"ר אביגדור נבנצל שליט"א

שלום רב,

א. חולה במחלת טרשת צד חוט השדרה – ALS (Amyotrophic Lateral Sclerosis) סובל ממחלה ניוונית מתקדמת של השרירים. המחלה גורמת בהדרגה לשיתוק מלא של כל השרירים, כולל שרירי הנשימה, פרט לשרירי גלגלי העיניים. במצב מתקדם של המחלה החולה איננו יכול להזיז שום אבר מגופו ואף איננו יכול לנשום בעצמו, והוא מת מחנק אלא אם כן חובר למכונת הנשמה. בגלל רגישות יתר של השרירים והעצמות, כל תזוזה או דקירה גורמת לו לכאבים קשים, בשעה שפרט להזזת גלגלי העיניים הוא איננו יכול להזיז אבר.

ב. "לאור הסבל הרב והבלתי מתואר של חולה כזה", פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שמותר שלא לחברו למכונת הנשמה. (נשמת אברהם, כרך רביעי, חלק יו"ד, סי' שלט, ס"ק ב'; הובא גם באסיא נט-ס, עמ' 58-60). והרב יוסף אפרתי שליט"א כתב על מקרה כזה בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א: "מותר לחולה שאי אפשר לרפאתו אלא אך ורק להאריך תוחלת חייו בחיי שעה והדבר כרוך ביסורים לוותר על הטיפול". (נשמת אברהם, שם). ויעויין בקריינא דאיגרתא² שהגרי"י קנייבסקי, הסטיפלער זצ"ל, נטה להשוות דין נוטה למות סובל לדין הגוסס, (אף שאיננו גוסס עדיין), שלכאורה ראוי להימנע מלהאריך חיי יסורים "כל שאינו אלא לחיי שעה ואין בו הצלה ממש", עיי"ש.

ג. לאחרונה פנו שני חולים במחלה זו לבתי המשפט. מחלתם נמצאת כרגע בשלב די מתקדם של המחלה, כאשר תוך זמן קצר הם יזדקקו למכשיר

1. במהדורה החדשה של הנשמת אברהם הובאו הדברים בחלק יו"ד, סי' שלט, ס"ק (ד) א 5.
2. קריינא דאיגרתא מכתב קצ. הובא במאמרו של פרופ' אברהם שטינברג, אסיא עא-עב עמ' 27.

הנשמה כדי להמשיך לחיות. כרגע הם עדיין רוצים לחיות למרות הסבל הקשה. אך הם חוששים מלהתחבר למכשיר הנשמה, שמא גם בשעה שסבלם יחמיר והם יגיעו למצב בו יעדיפו שלא לקבל את הטיפול של מכשיר ההנשמה, בכל זאת יאלצו להישאר צמודים למכונה ללא אפשרות ניתוק.

חולים אלו פנו לבית המשפט בבקשה לקבוע לפני חיבורם למכשיר ההנשמה, שכאשר סבלם יגבר, יהיה מותר לנתק אותם, לבקשתם, ממכשיר ההנשמה.

על פי המצב המשפטי הקיים [שנת תשס"ב], קיימת סבירות גבוהה שבית המשפט יאשר את בקשתם. אמנם אם יתאפשר לחברם חיבור זמני למכונת ההנשמה שאיננו מצריך ניתוק, יש להניח שבית המשפט יעדיף פתרון כזה על ניתוק בידים.

ד. שתי שאלות.

האחת – האם ניתוק ממכשיר הנשמה נחשב כהסרת מונע או כהריגה בידים?

השניה – האם מותר במקרים כאלה לחבר את החולה למכשיר הנשמה עם טיימר (הדומה, מבחינה טכנולוגית, לשעון שבת ארוך טווח) בצורה כזו שכבר לפני חיבור החולה למכשיר ההנשמה, מצבו של המכשיר יהיה כזה שהוא אמור להפסיק לפעול בתאריך מסוים. כשהמכשיר יפסיק לפעול, מצבו של החולה יהיה שוב כפי שהיה לפני החיבור הזמני, וניתן יהיה לדון אם לחברו למכשיר או להימנע מהחיבור החוזר.

ה. האם ניתוק ממכשיר הנשמה נחשב כהסרת מונע או כהריגה בידים?

כאשר חולה איננו מסוגל לנשום בכוחות עצמו ניתן להנשים אותו באופן ידני, דהיינו: על ידי הנשמה מלאכותית מפה לפה, או על ידי לחיצה ידנית קצובה על מפוח שמחדיר אויר לצינור המוחדר לריאותיו.

לכאורה ברור שהמשך ההנשמה הידנית מוגדר כמניעת יציאת נשמה, ולכן, אם מצבו של החולה יוגדר כגוסס – יהיה מותר להפסיק את ההנשמה המונעת יציאת נשמה, וכמבואר בספר חסידים³, בשלטי גיבורים⁴ וברמ"א⁵.

3. ספר חסידים סי' תשכג (סי' שטו במהדורת וויסטינעצקי).

4. ש"ג על הריף, מו"ק, טז, ב.

5. יו"ד, שלט, א.

מכונת הנשמה מבצעת את אותה פעילות באופן אוטומטי, שאיננו מצריך פעולות נוספות של אדם. ולכן ניתן להסתכל עליה בשני אופנים. מצד אחד ניתן לומר שלמרות שהמכונה איננה נזקקת לפעולת אדם, אע"פ כן אין הבדל בין אדם המנשים ביד לבין המכונה המבצעת את אותה פעולה, ואם כן גם הפסקת פעילות המכונה תחשב כהסרת המונע. כצד זה כתבו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁶, הגר"ח"ד הלוי⁷ זצ"ל, ואחרים⁸.

מאידך, הגר"מ"פ פיינשטיין זצ"ל כתב⁹ שניתוק ממכונת הנשמה מהווה הריגה, וז"ל:

'כל זמן שהמכונה עובדת עבודתה אסור ליטול מפיו דשמה הוא חי ויהרגוהו בזה, אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינזען שהיה שם לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלנשום וידעו שהוא מת, ואם יחיה היינו שיראו שהוא נושם גם בלא המכונה אך בקושי ובהפסקים, יחזירו המכונה עוד הפעם לפיו מיד וכה יעשו הרבה פעמים עד שיוטב מצבו או שיראו שאינו נושם בעצמו כלל שהוא מת.'

בירושלים שמעתי שזו גם דעתו של הגר"ש אלישיב שליט"א.

ו. האם מותר במקרים כאלה לחבר את החולה למכשיר הנשמה עם טיימר?

גם אם הפסקת פעולה של מכשיר הנשמה נחשבת כהריגה בידים ולא כהסרת מונע, הדברים אמורים כשהמכונה ממשיכה לעבוד בלא צורך בפעולת אדם. אך אם הופסקה פעולתה בהיתר, כגון "כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינזען שהיה שם", כתב הגר"מ"פ שם שאין חובה לחדש את פעילותה ללא תנאי, אלא יש לשקול את המצב כשאלה של חיבור מחדש ולא כשאלה של ניתוק. קל וחומר אם חוברה המכונה מראש לזמן קצוב, ברגע שפסקה המכונה, יש לדון בהפעלתה מחדש לפי הכללים הנוגעים לחיבור ראשוני של חולה למכונה. לכן, אם מדובר בחולה סופני סובל אשר אין חובה לחברו למכונת הנשמה, לא תהיה חובה לחדש את

6. **אסיא** נג-נד, עמ' 26; **ספר אסיא ז**, עמ' 148ב, שם התיר לנתק מי שהוגדר על ידו כ"ספק מת ספק גוסס" ממכונת הנשמה "ומכיון שאת המכשיר רק שמו הרופאים, יש לראותו כאילו הוא רק מאריך את סוף הגסיסה ומעכב את הנשמה לצאת מן הגוף, ולכן מותר להסירו". למיטב ידיעתי הגרש"ז א מעולם לא התיר לנתק חולה אחר ממכשיר הנשמה.
7. **עשה לך רב**, חלק ה, סי' ל. הגר"ח"ד התיר לנתק חולה הנוטה למות ממכונת הנשמה, בחולה הנוטה למות במצבים בהם הותרה הסרת המונע.
8. **ציץ אליעזר** חלק י"ג סי' פט; הרב ברוך י"י רבינוביץ, **ספר אסיא א** עמ' 197-198; הרב פנחס ברוך טולידאנו, ברקאי כרך ד, עמ' 42-59. [נראה שו"ת משנה הלכות לרב מנשה הקטן, ברוקלין ניו יורק, חלק שביעי, סימן רפז].
9. שו"ת **אגרות משה** חלק יו"ד ג סימן קלב.

הפעלת המכונה. הדבר דומה לשעון גז המותר ביום טוב, שלפני ההדלקה כבר קצב שעון הגז את זמן ההדלקה, ולכן אין בהפעלתו לא כיבוי ולא גרם כיבוי, כמו שבהפחתת שמן מן הנר לפני הדלקתו ביום טוב אין לא כיבוי ולא גרם כיבוי. וכבר כתב בציץ אליעזר ח"ג סי' פט, שבחיבור מכונת הנשמה לטיימר מכוון מראש, אין חשש איסור כלל. (מדובר בטיימר מקצועי עם התראה מוקדמת למניעת תקלה ח"ו).

ז. הבעיה המעשית

למרות האמור יש לדון בשאלה הבאה: לצורך חיבור למכונת הנשמה, מוכנס צינור פלסטי לתוך קנה הנשימה דרך פיו של החולה. דרך הצינור הזה מוחדר האוויר מהמכונה לריאות החולה. עם הפסקת פעילות המכונה, אם לא יוצא מייד הצינור מגרונו של החולה, יישאר מצב שבו קוטר החלל הפנימי של הצינור הוא יותר קטן מאשר הקוטר הטבעי של קנה הנשימה. משמעות הדבר היא שיתכן כי נשימה עם צינור בקנה דורשת יותר מאמץ מנשימה עם קנה חופשי. ואם עובדה זו נכונה, יצא שיכולת הנשימה העצמית לאחר הניתוק היא פחותה מיכולת הנשימה העצמית שהיתה לפני החיבור. לאור זאת אודה מאד לכת"ר אם יענה לי – בהקדם האפשרי – על השאלות הבאות:

1. אם זה אכן המצב, האם בכל זאת מותר לחבר מראש את החולה למכונת הנשמה עם זמן קצוב?
2. אם חולה ALS הרשאי לסרב להתחבר למכונה, אומר שהוא מוכן להתחבר רק אם זמנה יהיה קצוב, האם בכה"ג מותר לחברו לזמן קצוב כדי להאריך את חייו בהסכמתו, במקום שימנע מלהתחבר בכלל, וימות קודם?
3. מתן הוראה לצוות הרפואי להוציא את הצינור מגרונו של החולה מייד עם הפסקת הפעולה של המכונה על ידי הטיימר, האם היא פותרת את הבעיה?
4. האם יש חובה להתנות חיבור למכונת הנשמה לזמן קצוב, במתן הוראה לצוות הרפואי להוציא את הצינור מגרונו של החולה מייד עם הפסקת הפעולה?

בהוקרה רבה

תלמידו

מרדכי הלפרין

תשובת הרב יהושע י' נויבירט¹⁰

ו כסלו תשס"ב

ל'די ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א

אחדשה"ט ושמע"ת

בדרך ה'צני מכתבו, ורצוני לצנות מיד, כפי בקשת מעכ"ת
עאלת חכם חצי תשובה.

ביו"ט מותר להוסיף שם למנורה, גם אם ידוע שצבור זמן
הנר יכבה, וכן שצון-שבת מותר לשנות את מחוליו להאריך
את זמן ההפצה (זה מותר אף אם כרע החשמל דולק).

ע"פ זה, כל שמוסיף אויר מבלי לעשות פעולת ההפסקה –
תבוא עליו ברכה, ולכאורה גם אין צורך להתנות להוציא
את הצנורות מן הפה, עכ"פ כתנאי לחיבורה לאור האדם.

בה"ת [?] כבאוד רב

ולתראות באה"ק

יהושע י' נויבירט

נ.ב. קראתי כאן על הכנס בשבוע הבא, ובהצלה, ושל
תצא תקלה מתחת ידכם,

10. תשובת הרב נויבירט הגיעה מחו"ל בפקס, ביום שני ו' כסלו תשס"ב (11 בנובמבר 02).

תשובת הרב אביגדר נבנצל¹¹

התשובות הן כדלקמן:

פאלה 2: התשובה היא "כן".

ללא תלות באפשרות הנזכרת בשאלה 3. כלומר: גם אם התשובה לשאלה 3 היא "לא" כי אי אפשר לסמוך על הצוות, או אם ההוצאה של הטובוס מזיקה רפואית מצדדים אחרים¹².

פאלה 3: "אם אפשר לסמוך על הצוות – התשובה היא: כן".

פאלה 4: "במידה והתשובה פאלה 3 היא כן – אז התשובה פאלה 4 גם היא כן".

ואז גם התשובה פאלה 1 תהיה כן.

11. המכתב נשלח לרב נבנצל ביום חמישי כ"ה חשוון תשס"ב (31.10.02) בצהריים, בדואר מהיר. באותו ערב התקשר הגר"א נבנצל והכתיב לבני ביתי את התשובות. כעבור יומיים, במוצ"ש חיי שרה, התקשרתי אל הרב נבנצל טלפונית לאשר את תשובותיו ולקבל הבהרות.

12. הבהרה זו נמסרה לי ע"י הגר"א נבנצל.